

Japan i nytt läge

President Nixons nya asienpolitik innebär att de asiatiska regeringarna framdeles huvudsakligen själva måste klara sitt militära försvar. Störst återverkningar får denna ändrade attityd på Japan, som saknar såväl armé, flygvapen som flotta, konstaterar Dr jur Laszlo Hátori. Japan har sedan 1951 en bilateral försvars- och biståndspaket med USA. Tack vare den har landet kunnat föra en försiktig utrikespolitik som gått ut på att hålla sig utanför militära konflikter och diplomatiska tvister. Målsättningen har dessutom varit att skapa så goda exportmarknader som möjligt för den japanska industrins produkter. Nu måste emellertid upprustningsfrågan tas upp, vilket innebär att Japan inom den närmaste framtiden sannolikt kommer att uppleva många politiska stormar.

President Nixons officiella besök i sex asiatiska länder förefaller ha inlett Förenta Staternas nya asienpolitik. Den amerikanske presidenten skisserade dess grundtankar vid sin presskonferens i Guambasen i Stilla havet den 24 juni. Enligt Nixon skall USA:s hållning genomgå en omvandling i så motto att den militära inblandningen i asiatiska konflikter minskas. Förenta Staterna står fast vid sina fördragsenliga förpliktelser, och man skall räkna med en betydande roll för USA i det asiatiska området, sade presidenten, men de asiatiska regeringarna måste i fortsättningen själva huvudsakligen klara sitt militära försvar. Undantag utgör kärnvapenhot mot asiatiska länder. I sådant fall kommer USA med hela sin kraft att bistå det hotade landet.

President Nixons beslut skapar ett helt nytt läge i Ost- och Sydostasien och betyder slutet på det närapå totala amerikanska engagemang som har kännetecknat Washingtons politik under en tjugofem år lång period.

En stat utan armé

USA:s nya asienpolitik drabbar mest (naturligtvis med undantag av Sydvietnam) öriket Japan. Alla andra ickekommunistiska länder i Ost- och Sydostasien har ställt upp ett mer eller mindre starkt försvar sedan de uppnådde självständighet. Visserligen är dessa styrkor långt ifrån tillräckliga för att kunna motstå ett allvarligt angrepp från de välbeväpnade och vältränade kommu-

nistiska arméerna. Grunden är emellertid lagd för en vidare utveckling av dessa styrkor till krigsmakter i stånd att försvara resp länder. Det hoppas man åtminstone i Washington.

Japan är emellertid ett specialfall — detta land har varken armé, flygvapen eller flotta, endast sk självförsvarsstyrkor. Dessa väpnade formationer omfattar tillsammans inte mer än 250 000 man och representerar mera en styrka ämnad att trygga den inre ordningen än att försvara ett land med 100 miljoner invånare mot yttre angripare.

Den japanska författningen från 1947 förbjuder i sin berömda nionde paragraf staten att upprätthålla stridskrafter. Paragrafen skrevs egenhändigt in i författningsförslaget av general Mac Arthur, som därmed avsåg att för alla tider göra slut på den japanska militarismen. För kuriositetens skull citeras här denna författningsparagraf: "I en uppriktig strävan att uppnå en på rättvisa och ordning grundad internationell fred avstår japanska folket från krig som nationens suveräna rätt och hotet eller bruket av våld som ett medel för handläggning av internationella meningsskiljaktigheter. För att uppfylla syftet kommer aldrig mera några land-, sjö-, luft- eller andra styrkor att upprätthållas. Statens rätt att föra krig erkänns icke."

Som känt är följde världens andra stater inte den japanska författningens exempel, och en "på rättvisa och ordning grundad internationell fred" har

ännu inte blivit förverkligad. Det måste även den japanska regeringen inse, och den 26 oktober 1951 ingick Japan en bilateral försvars- och biståndspakt med Förenta Staterna. Enligt detta fördrag har USA rätt att installera militärbaser på japanskt territorium, och i gengäld har de amerikanska styrkorna tagit på sig förpliktelsen att försvara Japan.

År 1960 förnyades försvarspakten med de ändringarna, att Japan befriades från stationeringskostnaderna och att Washington måste konsultera japanska regeringen om större amerikanska styrkor från japanska baser skulle användas för aktioner utanför Japan. Japan har intet veto, men amerikanerna är skyldiga ta hänsyn till japanernas önskningsar. Detta avtal från 1960 löper ut 1970.

Utrikespolitik och handel

Det skulle vara en grov överdrift att påstå att försvarspakten har fungerat friktionsfritt under de gångna årtionena. Den socialistiska oppositionen i parlamentet har utnyttjat ämnet i häftiga debatter, och vänsterradikala studentorganisationer och fackföreningar har arrangerat otaliga, ofta blodiga, gatudemonstrationer mot de amerikanska truppernas närvaro i Japan.

Ett annat mångdiskuterat spørsmål, som oppositionen ofta har använt mot regeringen och USA, är den amerikanska militärförvaltningen på ön Okinawa och på de andra Riukiu-öarna. Strax efter kriget utbyggde amerikanska flot-

tan och flyget Okinawa till den största och viktigaste basen i Stilla havsområdet. I fredsfördraget mellan USA och Japan erkände amerikanerna uttryckligen den japanska överhögheten över öarna, men med hänsyn till Okinawas militära betydelse har den militära förvaltningen upprätthållits där. Under trycket från allmänna opinionen och från befolkningen på öarna var Tokyo-regeringen tvungen att ta upp Okinawas "befrielse" på sitt program. Så mycket kunde den japanska regeringen utverka att öborna fick en viss medbestämmanderätt, men den amerikanska militärförvaltningen fungerar fortfarande.

Trots slitningarna kan inte heller de mest vänstervridna japaner förneka att arrangemangen med USA har varit fördelaktiga för Japan, främst ur ekonomisk synpunkt. Japans självförsvarsstyrkor har årligen inte ens kostat en procent av nationalprodukten. Besparingen av militära utgifter är en av de mest betydande orsakerna till den japanska ekonomins rekordartade utveckling, liksom den var en bidragande orsak till det västtyska Wirtschaftswunder. Bonnrepubliken åtnjöt denna favör under omkring tio år. Japan däremot sparar nu på militärbudgeten redan på tjugofjärde året.

Tack vare den amerikanska krigsmaktens skydd kunde den japanska regeringen föra en utomordentligt försiktig utrikespolitik, som har gått ut på att hålla landet utanför alla världens

militära konflikter och diplomatiska tvister. Den japanska utrikesledningen har betraktat som sitt främsta mål att skapa vänskapliga förbindelser med alla främmande länder. Ledd av denna berömvärda ambition har Tokyoregeringen erbjudit avsevärda skadestånd åt de asiatiska länder som under andra världskriget led under japansk ockupation eller redan tidigare erövrades av den kejserliga armén. Svårast har det varit att komma överens med den sydkoreanska regeringen, då det i samband med detta land inte bara gällde den materiella gottgörelsen, utan även de 600 000 koreanska invandrarernas rättsställning i Japan och vidare uppkärlandet av tvisten om fiskerättigheterna i Koreasundet. Till sist har det dock lyckats att lösa även detta svåra problem.

Då Japan har erkänt Chiang Kaisheks regim på Formosa kunde man inte uppta de diplomatiska förbindelserna med Kommunistkina. Men ändå har det utvecklats en handelsförbindelse mellan de två länderna, inte så stor som den kunde vara, men inte heller betydelselös.

Det skulle vara för blåögt att härleda Japans utrikespolitik och passivitet endast ur japanernas fredsälskande natur. Visst hyser det japanska folkets överväldigande majoritet en djup rädsla för allt vad krig heter, och om man tänker på Hiroshima och Nagasaki kan man nästan ordagrant citera ordspråket om det brända barnet. Men även bortsett från detta, var och är målsättning-

en för den japanska utrikespolitiken att skapa så stora och breda exportmarknader för den japanska industrins produkter som möjligt. Japan har inte bara blivit det tredje industrilandet i världen, utan även den tredje handelsnationen.

Vid en periods slut

Med president Nixons deklARATION om USA:s nya asienpolitik, dvs ett relativt disengagemang, börjar slutet på en lycklig period i Japans långa historia. Förändringen i Washingtons hållning kom dock inte som en överraskning för den japanska regeringen. Tokyo har redan länge väntat att SEATO efter femton år skulle förlora sin livskraft och upplösas. I parlamentskorridorerna och på andra ställen där politiker brukar träffas talar man i Japan numera om en ny militärpolitik.

Strax efter president Nixons Asienresa föreslog ordföranden i parlamentets utskott för försvarsfrågor att en plan skulle utarbetas för utbyggandet av den japanska krigsmakten. Som grund för planen nämndes att en milisarmé skulle organiseras, bestående av 1 miljon frivilliga, samtidigt som radarnätet skulle utbyggas, detta även under havsytan för att skydda Japan ifrån överraskande u-båtsanfall. Vidare föreslog han att en japansk krigsindustri skall utbyggas så att den skall kunna försörja inte endast de blivande japanska försvarsstyrkorna, utan också andra

ost- och sydostasiatiska länder med vapen och flygplan.

Som svar på detta förslag meddelade försvarsverkets generaldirektör (ännu finns inget försvarsdepartement och ingen försvarsminister i Japan) att han under höstens lopp tänkte utge en vitbok om försvarsfrågan. Detta betyder att den japanska regeringen så småningom ämnar ta upp försvarsproblemet till diskussion i parlamentet.

Den socialistiska oppositionen, de vänsterradikala studenternas organisationer och ledningen för vissa fackföreningar har arrangerat våldsamma kravaller varje gång någon från regeringspartiets sida bara nämnde nödvändigheten av en japansk upprustning. Från vänsterhåll har krävts inte endast att de amerikanska styrkorna skulle utrymma Japan utan även att de små självförsvarsstyrkorna skulle ytterligare minskas eller helt och hållet upplösas. Som argument hävdade vänsterkretsarna (och även en rad borgerliga tidningar) att om Japan förde en totalt neutral politik, skulle det inte behövas något försvar alls, då dess två mäktigaste grannar, Kina och Sovjetunionen, är socialistiska makter och som sådana ex natura fredsälskande och fredliga. Argumentet har dock försvagats genom kinesernas atomsprängningar och genom de väpnade sammanstötningarna vid den sovjetisk-kinesiska gränsen. Dock har den japanska oppositionen inte givit upp sitt absoluta motstånd mot utbyggandet av det japanska försvaret.

Regeringen har hittills aktat sig för att framkalla vänsterns vrede. I den förändrade storpolitiska situationen kan den emellertid inte återigen skjuta upp rustningsfrågan på framtiden.

Under de närmaste månaderna kommer man alltså i parlamentet att diskutera det inrikespolitiskt kinkiga försvarsproblemet. Det hör också till saken, att för att kunna börja med upp rustningen måste det japanska parlamentet ändra författningen, dvs annullera den nionde paragrafen. Man kan lugnt förutsäga, att Japan kommer att uppleva många politiska stormar inom den närmaste framtiden.

Som en motvikt mot den föga populära upp rustningen har regeringen tagit upp Okinawafrågan på dagordningen. Premiärminister Sato uttryckte sig i ett tal den 25 september så att åhörarna förstod att de två ämnena — upp rustningen och Okinawas återlämnande — hänger ihop. "Tiden närmar sig då Japan kommer att spela en ledande roll beträffande de asiatiska ländernas säkerhet", sade Sato. Strax efteråt nämnde han sitt kommande besök i Washington, där Okinawas framtid skall avgöras, i Japans favör.

Förhållandet till Moskva

Sovjetunionen har inte undertecknat det fredsfördrag som Japan slöt i San Francisco. Dock upptog Moskva de diplomatiska förbindelserna med den japanska regeringen. Förhållandet mellan de två staterna har emellertid inte blivit

särskilt varmt, främst därför att sovjetiska örlogsfartyg har kapat japanska fiskebåtar och arresterat dess besättningar, när de seglade i bukten mellan den nordligaste japanska ön Hokkaido och den sydligaste av Kurilöarna. Japanska regeringen har protesterat, men förgäves.

Sedan den ideologiska tvisten mellan Peking och Moskva har skärpts, visar Moskvaledningen ett vänligare ansikte gentemot Japan. Japanska företag har fått inbjudan till förhandlingar om deltagande i de stora sovjetiska projekten beträffande exploatering av naturtillgångarna i Sibirien. Förhandlingarna har pågått under flera år men har inte lett till konkreta resultat.

Japanska regeringen har utnyttjat den i viss mån förbättrade atmosfären till att påverka Kreml till att återlämna de två sydligaste Kurilöarna, som före kriget tillhörde Japan. De två öarna saknar all militär eller ekonomisk betydelse, men dess återlämnande skulle lösa det japanska fiskeriets problem. Den sovjetiska ledningen har varje gång svarat med ett energiskt nej. Moskva har också flera gånger givit uttryck för åsikten att en utveckling av den japanska militärmakten skulle vara en ovänlig handling.

Som framgick av premiärminister Satos tal, bortser regeringen från Sovjetunionens invändningar och är beredd på försämrade relationer med Moskva. Däremot har det framgått av japanska tidningar att man hoppas att Peking

skall acceptera Japans nya roll i Asien. Den japanska upprustningen och samarbete mellan Japan och en rad asiatiska länder skulle betyda att USA drar sina styrkor längre bort från Kinas närhet, ett mål som Peking sedan 1948 strävar efter.

Att japanerna tänker allvarligt på upprustningen bevisas också av att regeringen nyligen beslöt att sammanföra de olika organisationer som hittills varit sysselsatta med rymdforskning och raketbyggande. Det nya företaget skall tills vidare underordnas postdepartementet.

Det finns ännu en ovisshetsfaktor i

den japanska upprustningen och det därmed sammanhängande försvarssamarbetet med andra asiatiska länder. Trots skadeståndsbetalningar och de blomstrande handelsförbindelserna är japanerna fortfarande föga populära i de asiatiska länderna. Grymheterna som japanska ockupationsstyrkor förövade har ännu inte fallit i glömska och rollbytet mellan amerikanerna och japanerna som ledande militärmakt väcker föga entusiasm i ost- och sydostasiatiska länder. Där väntar en svår uppgift för den japanska diplomatin, som hittills har sysselsatt sig med huvudsakligen handelspolitiska spörsmål.